

فصل : دوم (بازیگران اصلی درمیدان اقتصاد) درس: هفتم نام طراح: محمود یعقوبی	به نام خدا معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری اقتصاد تولید شده در استان خراسان جنوبی	محتوای نوشتاری کتاب: اقتصاد سال تحصیلی: ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان درس : تجارت بین الملل

اهداف یادگیری

- بررسی انگیزه های تجارت میان کشورها - بررسی اصل مزیت مطلق و نسبی در تجارت - بررسی نحوه برخورد کشورهای با تجارت بین الملل - بررسی جنگ های تجاری و تحریم های اقتصادی - آشنایی با نظام های اقتصادی.

انتظارات پس از مطالعه

- دانش آموزان بتوانند درباره علل و اهمیت تجارت بین کشورها توضیح دهند. - آشنایی دانش آموزان با اصل مزیت مطلق و نسبی در تجارت - اطلاعات درستی از موانع تجارت (انواع تحریم ها) کسب کنیم. - به الگویی مطلوب برای رفع موانع تجارت بیندیشیم.

کلمات کلیدی

- تجارت بین الملل - مزیت مطلق - مزیت نسبی - جنگ تجاری - تحریم اقتصادی - اقتصاد تک محصولی - سرمایه داری - نظام سوسیالیستی - اقتصاد اسلامی.

معرفی درس

«کالاهای چندملیتی»

۱- منظور از محصولات چندملیتی چیست؟

برخی محصولات، به ویژه محصولاتی که از فناوری های پیشرفته تری بهره می برند، ممکن است **چندملیتی** باشند. یعنی کشورها و ملت های مختلفی در تولید این محصولات نقش دارند. مثلاً سرمایه گذار آن یک شرکت آلمانی باشد ولی ساخته شده دست کارگران چین

۲- بازیگران عرصه اقتصاد را نام ببرید.

۱- خانوارها ۲- بنگاه های اقتصادی ۳- دولت ۴- شرکت و دولت هایی که خارج از مرزهای مازندگی می کنند اما در زندگی اقتصادی ما اثرگذارند.

«چرا تجارت با دیگر کشورها مهم است؟»

۳- با ذکر یک مثال ضرورت و فواید تجارت بین کشورها را توضیح دهید.

فرض کنید صاحب یک شرکت بزرگ تولید پوشاک هستید و در کشور شما امکان تولید پنبه وجود ندارد یا تولید آن هزینه بسیار بالایی دارد. اما در عوض، کشور همسایه شما، زمین حاصلخیزی برای کشت پنبه دارد. شما برای اینکه هزینه تولیدتان را کاهش دهید و بتوانید با قیمت مناسب تری پوشاک خود را به بازار روانه کنید، پنبه را از کشور همسایه وارد می کنید. در این صورت هم شما به خاطر کاهش هزینه های تولید، سود بیشتری می برید و هم کشور همسایه شما، بابت فروش پنبه هایش

سود می برد. اگر کار شما توسعه پیدا کرد، می توانید پوشاک تولیدی خودتان را به همان کشوری که از آن پنبه وارد می کردید یا کشور دیگری صادر کنید و از این بابت نیز، کسب و کار شما رونقی خواهد گرفت.

۴- چه دلایلی باعث می شود کشورها با یکدیگر وارد مبادله شوند؟

به طور کلی، یکسان نبودن منابع و عوامل تولید در کشورها و نیز یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فناوری یا تفاوت های اقلیمی و آب و هوایی، از دلایلی است که باعث می شود کشورها با یکدیگر وارد مبادله شوند. همین عوامل باعث می شود تا تولید یک محصول در کشوری به صرفه باشد و در کشور دیگر، صرفه اقتصادی نداشته باشد و همین اختلاف، پایه بده - بستان دو کشور یا صادرات و واردات را تشکیل می دهد.

«اصل مزیت مطلق و نسبی در تجارت»

۵- منابع و عوامل تولیدی کشورها، فناوری، وضعیت اقلیمی و آب و هوایی مختلف کشورها چه تاثیری بر توان تولیدی کشورها دارد؟

این عوامل، توان تولیدی منطقه یا کشوری را در مقایسه با منطقه یا کشور دیگر، تغییر می دهد و موجب می شود تولید یک محصول نسبت به محصولی دیگر «مفرون به صرفه تر» شود؛ به عبارت دیگر **مزیت اقتصادی** ایجاد کند.

۶- منظور از اصل مزیت مطلق در تجارت بین کشورها چیست؟ مثال بزنید.

وقتی دویاچند کشور با شرایط یکسان و برابر در عوامل تولید (نیروی کار، سرمایه و دانش فنی) اقدام به تولید یک یا چند کالامی کنند کشوری که در تولید کالایی از کشورهای دیگر وضعیت بهتری دارد این کشور در مقایسه با سایر کشورها در تولید آن کالاها دارای **مزیت مطلق** می باشد.

***مثال:** دو کشور ایران و برزیل را در نظر بگیرید. برای سادگی فرض کنید:

الف) هر دو کشور به یک اندازه از نیروی کار، سرمایه و دانش فنی برخوردارند. در هر دو کشور فقط **غذا** و **پوشاک** با قیمت های یکسان تولید می شوند.

ب) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید غذا به کار گیرند، ایران ۶۰ واحد و برزیل ۴۰ واحد تولید می کند.

ج) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید پوشاک به کار گیرند، ایران ۳۰ واحد و برزیل ۷۰ واحد تولید می کند.

در این صورت می گوییم **برزیل در تولید پوشاک و ایران در تولید غذا «مزیت مطلق»** دارند. در نتیجه بهتر است در محصولی که مزیت دارند، تخصص و تمرکز یابند و محصولات خود را با یکدیگر مبادله کنند.

۷- منظور از اصل مزیت نسبی در تجارت بین کشورها چیست؟ مثال بزنید.

وقتی یک کشوری با شرایط یکسان در عوامل تولید (نیروی کار، سرمایه و دانش فنی) با سایر کشورها، اقدام به تولید یک یا چند کالامی کند ولی در تولید همه کالاها وضعیتش نسبت به سایر کشورها مطلوب نیست اما در داخل خود آن کشور، تولید بعضی از کالاها از تولید کالاهای دیگر، وضعیت بهتری دارد که در واقع آن کشور در تولید کالاهایی که وضعیت بهتری نسبت به سایر کالاها در داخل کشورش دارد، دارای **مزیت نسبی** است.

***مثال:** اکنون کشور دیگری مثل **کنیا** را در نظر بگیرید که از نظر عوامل تولید با دو کشور ایران و برزیل یکسان است. اگر **کنیا** همه امکانات خود را بر تولید غذا متمرکز کند، می تواند ۲۰ واحد غذا، و اگر به پوشاک تخصیص دهد ۱۰ واحد پوشاک

۱- absolute advantage

۲- comparative advantage

تولید کند. پس کنیا در تولید غذا و پوشاک نسبت به ایران و برزیل مزیت مطلق اقتصادی ندارد؛ یعنی هیچ کدام از آن دو کالا را به صرفه تولید نمی کند؛ یا به عبارت دیگر، هزینه تمام شده هر دو کالا در کنیا از دو کشور دیگر بیشتر است و این کشور مجبور است برای تولید مقدار مشخصی از کالا، منابع بیشتری را صرف کند.

اقتصاددانان در این حالت، مفهوم «مزیت نسبی» را به کار می برند و می گویند هرچند کنیا در غذا و پوشاک، نسبت به دیگر کشورها مزیت مطلق ندارد، در کشور خود در تولید غذا نسبت به پوشاک مزیت نسبی دارد. بنابراین باید در صنعت غذا متمرکز شود و پوشاک مورد نیاز خود را از برزیل وارد کند. به عبارت دیگر، هزینه فرصت تولید غذا در کشور کنیا، کمتر از هزینه فرصت تولید پوشاک است و همین امر باعث می شود تا کنیا منابع کمیاب خود را بیشتر به تولید غذا، اختصاص دهد.

۸- پیامدهای عدم رعایت اصل مزیت های مطلق و نسبی چیست؟

اگر اصل مزیت های مطلق و نسبی رعایت نشود؛

اولاً از منابع و سرمایه ها به بهترین نحو ممکن استفاده نمی شود که به نوعی هدر رفت آنها محسوب می شود (چرا که منابع کمیاب هستند)

ثانیاً با تولید محصولات کمتر و بی کیفیت تر، رفاه جامعه کاهش می یابد.

۹- صادرات کالاچه فوایدی برای تولیدکنندگان دارد؟

الف: صادرات کالاها به تولیدکنندگان اجازه می دهد تا محصولات خود را در **بازارهای بزرگ تری** به فروش برسانند.

ب: همچنین به منظور رقابت با تولیدکنندگان دیگر، به تلاش بیشتر برای **تولید بهتر و کارآمدتر** وادار شوند.

«مزیت نسبی و هزینه فرصت»

۱۰- با ذکر مثالی توضیح دهید که چرا برای رعایت اصل مزیت نسبی در امور مختلف باید حتماً هزینه

فرصت را نیز در نظر گرفت؟ فرض کنید در رشته حقوق تحصیل کرده اید و اکنون یک وکیل ماهر، متخصص و مشهور هستید و در دفتر وکالت خود مشاوره حقوقی می دهید. شما برای مشاوره حقوقی، هر ساعت مبلغ ۲۰۰ هزار تومان از مشتریان دریافت می کنید. اکنون چند روزی است که به فکر استخدام یک منشی هستید که کارهایی همچون جواب دادن به تلفن یا حروف چینی برخی از نامه ها را انجام دهد. این منشی برای انجام امور اداری، ساعتی ۵۰ هزار تومان، دستمزد می گیرد. با این حال ممکن است با خودتان چنین بیندیشید که من خودم این امور اداری ساده را می توانم انجام دهم و نیازی به استخدام منشی نیست. در این صورت ساعتی ۵۰ هزار تومان در هزینه ها صرفه جویی می کنم. اما این انتخاب نمی تواند منطقی باشد چون هر یک ساعتی که می خواهید به امور اداری اختصاص دهید، برای شما ۲۰۰ هزار تومان ارزش دارد. در این صورت شما به جای سود، ۱۵۰ هزار تومان ضرر کرده اید! شما در انجام امور ساده اداری دارای مزیت نسبی نیستید؛ چون یک وکیل ماهر و متخصص اید!

«دولت ها و تجارت بین الملل»

۱۱- چه اموری موجب می شود تا دولت ها در طول تاریخ و در شرایط گوناگون، برخوردهای گوناگون و گاه متعارضی با مسئله تجارت بین الملل داشته باشند؟

الف: مشکلات و مسائل کشورهای یکدیگر (یک کشور ممکن است با مشکلات خاص خود مواجه باشد و کشور همسایه اش، مشکلات و مسائل متفاوتی داشته باشد)

ب: تفاوت آرمان ها و چشم اندازهای سیاسی و اجتماعی و فرهنگی کشورهای یکدیگر

۱۲- سیاست های تجاری دولت ها چگونه می باشند؟

• گاهی دولت ها برای حمایت از صنایع داخلی خود و کاهش وابستگی اقتصادی به کشورهای دیگر، تعرفه های گوناگونی بر واردات برخی از کالاها وضع می کنند.

• گاهی در جهت گسترش روابط اقتصادی با کشورهایی که دیدگاه های نزدیک سیاسی با یکدیگر دارند، پیمان های تجاری وضع می کنند و تعرفه ها را کاهش می دهند.

مجدداً ممکن است با بروز اختلافات سیاسی یا اقتصادی، تعرفه ها را برقرار کنند و پیمان های قبلی را نقض کنند.

۱۳- دولت ها با چه هدفی بر واردات برخی کالاها تعرفه های گوناگونی وضع می کنند؟

برای حمایت از صنایع داخلی خود و کاهش وابستگی اقتصادی به کشورهای دیگر

۱۴- دولت ها با چه هدفی با دیگر کشورها پیمان های تجاری وضع می کنند و تعرفه ها را کاهش می دهند؟

در جهت گسترش روابط اقتصادی با کشورهایی که دیدگاه های نزدیک سیاسی با یکدیگر دارند.

۱۵- برای سیاست های منع تجارت خارجی (وضع تعرفه بر واردات کالاها) در کشورهای مختلف، مثال بزنید.

* کشور انگلستان در سال ۱۷۰۱، قانونی را در مجلس خود تصویب کرد که براساس آن واردات هر نوع پوشاک با ابریشم ایرانی یا هندی یا چینی به کشور را ممنوع اعلام می کرد. این قانون در حمایت از صنعت منسوجات داخلی انگلستان صورت گرفته بود.

* در اواخر قرن هجدهم و اوایل قرن نوزدهم، کشورهای آلمان و اروپای شرقی و ایالات متحده در جهت تقویت و حمایت از صنایع داخلی خود، تعرفه های حمایتی متعددی بر کالاهای وارداتی وضع کردند.

* در دوره بین دو جنگ جهانی، کارگران و تولیدکنندگان، کنگره آمریکا را متقاعد کردند که تعرفه های گمرکی را تا ۵۲ درصد افزایش دهد. البته سایر کشورها نیز به تلافی این اقدام، تجارت خود را با آمریکا کاهش دادند.

۱۶- ایالات متحده چه زمانی مجدداً به سیاست های حمایت گرایانه در مقابل تجارت آزاد روی آورد؟ مثال بزنید.

ایالات متحده در دهه ۷۰ قرن بیستم مجدداً به سیاست های حمایت گرایانه در مقابل تجارت آزاد روی آورد.

۱۷- سازمان های بین المللی، با هدف تجارت آزاد در چه قرن شکل گرفت؟

قرن بیستم

۱۸- چند مورد از سازمان ها و پیمان هایی که با هدف تجارت آزاد در قرن بیستم بین کشورهای شکل گرفت را نام ببرید.

* کنفرانس پولی و مالی سازمان ملل (برتن وودز) در سال ۱۹۴۴ تشکیل شد و نتیجه آن تشکیل بانک جهانی توسعه و صندوق بین المللی پول بود.

* در سال ۱۹۴۷، ۲۳ کشور برای جلوگیری از اقدامات حمایت گرایانه کشورهای علیه یکدیگر و حفظ روابط تجاری بین خودشان قراردادی غیررسمی را امضا کردند که به نام قرارداد «گات»، مشهور شد و بعدها به سازمان دائمی تجارت جهانی تبدیل شد.

* آمریکا، کانادا و مکزیک در سال ۱۹۹۲، پیمان تجارت آزاد، مشهور به پیمان نفتا را امضا کردند.

۱۹- کنفرانس پولی و مالی سازمان ملل (برتن وودز) در سال ۱۹۴۴، چه نتیجه ای در برداشت؟

نتیجه آن تشکیل بانک جهانی توسعه و صندوق بین المللی پول بود.

۲۰- منظور از قرارداد «گات» چیست؟

۱ - Bretton woods

در سال ۱۹۴۷، ۲۳ کشور برای جلوگیری از اقدامات حمایت گرایانه کشورهای علیه یکدیگر و حفظ روابط تجاری بین خودشان قراردادی غیررسمی را امضا کردند که به نام قرارداد «گات»^۱، مشهور شد و بعدها به سازمان دائمی تجارت جهانی تبدیل شد.

۲۱- قرارداد «گات»، بعدها به ..... تبدیل شد.

سازمان دائمی تجارت جهانی

۲۲- عامل وضع یا نقض پیمان های تجاری در بین کشورها چیست؟

منافع ملی

۲۳- چرابیل کلینتون رئیس جمهور وقت ایالات متحده آمریکا امضای پیمان نفتا^۲ را برای کشورش دارای منافع می دانست؟

بیل کلینتون رئیس جمهور وقت ایالات متحده آمریکا در طول مراحل امضای پیمان نفتا بیان کرد: «نفتا به معنای شغل و درآمد مناسب برای آمریکایی هاست. اگر من به این امر باور نداشتم، هرگز این معاهده را حمایت نمی کردم».

۲۴- مهم ترین موارد نقض پیمان های تجاری که در کارنامه دولت های ایالات متحده آمریکا ثبت شده است رانام ببرید.

در دوران اخیر، خروج آمریکا از توافق آب و هوایی پاریس، توافق نامه آسیا - پاسیفیک، توافق برجام و پیمان جهانی سازمان ملل برای بهبود وضعیت مهاجران و پناهندگان، مهم ترین موارد نقض پیمان های تجاری است که در کارنامه دولت های ایالات متحده آمریکا ثبت شده است.

«جنگ های تجاری و تحریم های اقتصادی»

۲۵- در تجارت خارجی ورعایت اصل مزیت های مطلق یا نسبی باکشورها، به چه نکته ای باید توجه کنیم؟

هرچند تجارت خارجی و تمرکز بر مزیت های مطلق یا نسبی دارای مزایای فراوانی است؛ اما باید در نظر داشته باشیم که این فعالیت گروهی، به قدرت و استقلال اقتصادی کشور، آسیبی نزند. در غیر این صورت تمام مشکلاتی که کشورهای وابسته دارند، کشور ما را نیز دربر می گیرد.

۲۶- چه عواملی باعث شده است تا اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی وعدم وابستگی برای تأمین آنها از خارج تأکید کنند؟

جنگ ها و تحریم های اقتصادی آقرن های اخیر و رفتار خودخواهانه برخی کشورها موجب شده است تا اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آنها از خارج تأکید کنند.

۲۷- وابستگی در تأمین چه کالاها و صنایعی می تواند موجب بهانه جویی و سلطه رقیب یا دشمن و ضعف وابستگی کشور شود؟ مثال بزنید.

وابستگی در تأمین کالاهای راهبردی و ضروری مثل دارو، غذا و محصولات کشاورزی، حوزه انرژی (مثل نفت و انرژی هسته ای و انرژی های نو) و صنایع نظامی و دفاعی می تواند موجب بهانه جویی و سلطه رقیب یا دشمن و نهایتاً ضعف و وابستگی کشور شود.

۲۸- چرا زندگی عموم انسان هادر جامعه شهری، اقتصادی تک محصولی است؟

زندگی عموم انسان ها در جامعه شهری به خاطر تخصص گرایی و تولید براساس مزیت، اقتصادی تک محصولی است.

۲۹- چرا اقتصاد تک محصولی در فضای جهانی، اقتصادی شکننده و آسیب پذیر است؟

در فضای جهانی، اقتصاد تک محصولی، اقتصادی شکننده و آسیب پذیر است؛ زیرا اقتصاد تک محصولی در مواقع بحرانی،

۱-GATT: General Agreement Tariffs and Trade

۲-NAFTA: North American Free Trade Agreements

۳-economic sanction

امکان تاب آوری و انعطاف پذیری مقابل تکانه ها، مشکلات و تحریم ها را ندارد.

۳۰- در چه صورت یک کشور می تواند به وضعیت استقلال و استحکام اقتصادی نزدیک شود؟

(الف) راه های تأمین کالاهای وارداتی یا بازارهای فروش کالاهای صادراتی خود را گوناگون کند.

(ب) از وضعیت تک محصولی فاصله بگیرد.

(ج) با خلق مزیت های جدید اقتصادی امکان تأمین برخی نیازهای مهم و اساسی را در داخل کشور فراهم کند.

(د) به علم و فناوری و اقتصاددانش بنیان توجه بیشتری داشته باشد.

«شیوه تعامل بازیگران میدان اقتصاد و مسئله نظام های اقتصادی»

۳۱- تعامل مطلوب بازار و دولت در نظام های گوناگون اقتصادی براساس چه اصلی تعیین می شود؟

تعامل مطلوب بازار و دولت در نظام های گوناگون اقتصادی، پاسخ هایی متفاوت دارد. با این حال این پاسخ ها معمولاً با توجه به مسئله مالکیت و همچنین شیوه مدیریت و میزان اختیارات و محدودیت های هر کدام از بازیگران تعیین می شود. نظرات و عملکردهای گوناگونی که در این مسئله وجود دارد، باعث پدید آمدن نظام های اقتصادی گوناگون شده است.

۳۲- نظام های اقتصادی مختلفی که در سطح جهان شکل گرفته است را نام ببرید.

(الف) نظام اقتصادی بازار آزاد (نظام سرمایه داری)

(ب) نظام اقتصادی سوسیالیستی (اجتماع گرایی، اشتراک گرایی)

(ج) نظام اقتصادی مارکسیسم (طرفدار حکومت کارگری، پرولتاریا)

(د) نظام اقتصادی اسلامی (عدالت و توازن اجتماعی، اقتصادی)

۳۳- منظور از نظام اقتصادی بازار آزاد (سرمایه داری) چیست؟ (ویژگی های نظام اقتصادی سرمایه داری را نام ببرید).

* گروهی از اقتصاددانان بر این باورند که بازیگر اصلی در میدان اقتصاد، بازار است و رقابت آزادانه در بازار باعث می شود تا اقتصاد کارایی بیشتری داشته باشد.

* طرفداران اقتصاد بازار آزاد، از حاکمیت عرضه و تقاضای بازار بر اقتصاد دفاع می کنند و بر این باورند که دولت ها باید کمترین دخالت را در اقتصاد داشته باشند.

* قیمت های بازار به خودی خود تعیین می شود و هیچ محدودیت بیرونی نباید بر سازوکار تعیین قیمت وضع کرد.

* از ایده آزادی تجارت خارجی و کاهش تعرفه ها نیز دفاع می کنند.

* بیشتر طرفداران اقتصاد بازار آزاد از مالکیت خصوصی دفاع کرده و سرمایه را مهمترین عامل در رونق اقتصادی می دانند.

* کسانی که پول بیشتر یا قدرت خرید بالاتری داشته باشند، حق تصاحب بالاتری به دست می آورند و می توانند کالاها و منابع تولید بیشتری را از آن خود کنند و بر ابزارها و روش های تولید مسلط شوند.

* در اقتصادی که بازار آزاد حاکم است، این تصاحب بیشتر، هیچ مرزی جز رقابت ها و قیمت هایی که در بازار تعیین می شود ندارد.

* به این ترتیب نظامی از تعاملات اقتصادی شکل می گیرد که در آن سرمایه حاکمیت دارد و قواعد رفتاری را تعیین می کند. به این نظام اقتصادی، سرمایه داری می گویند.

۳۴- یکی از شاخص ترین چهره های نظام اقتصادی سرمایه داری را نام ببرید.

یکی از شاخص ترین چهره ها در این نظام فکری، آدام اسمیت، اقتصاددان اسکاتلندی تبار قرن هجدهم است. به باور بسیاری، کتاب ثروت ملل او، مهمترین اثر در شکل گیری علم اقتصاد مدرن است.

۳۵- نظام اقتصادی سوسیالیستی را توضیح دهید. (ویژگی های نظام اقتصادی سوسیالیستی را نام ببرید).

- * در نقطه مقابل نظام سرمایه داری، نظام سوسیالیستی قرار دارد.
- * بسیاری از سوسیالیست ها معتقدند پیروی از اقتصاد بازار آزاد و سیاست عدم مداخله و سرمایه محوری، منجر به تسلط سرمایه دارها بر اقتصاد شده و در پی آن اقشار ضعیف و محروم، در بند استثمار آنها گرفتار می شوند.
- * تفکر سوسیالیسم بر خلاف تفکر سرمایه داری بر مالکیت اشتراکی تأکید دارد.
- * آنها بر این باورند که سرآغاز همه ظلم ها، مالکیت خصوصی است و از این رو یا باید احزاب با مالکیت خصوصی مبارزه کنند و یا اینکه دولت ها موظف اند با قرار دادن قوانینی سخت گیرانه بر مالکیت و سرمایه اندوزی، جلوی ظلم و ستم سرمایه دارها را بگیرند و از اقشار ضعیف حمایت کنند.

۳۶- کدام نظام های اقتصادی بر مالکیت اشتراکی تأکید دارند؟

نظام سوسیالیستی و نظام مارکسیسم بر مالکیت اشتراکی تأکید دارند.

۳۷- دیدگاه کارل مارکس در مورد ایجاد شرایط عادلانه اقتصادی را توضیح دهید.

کارل مارکس، اقتصاددان، فیلسوف و جامعه شناس آلمانی تبار قرن نوزدهم، نقش اصلی را در ایجاد شرایط عادلانه اقتصادی نه به دولت می دهد و نه به بازار. او معتقد است تنها طبقه ای که می تواند علیه فسادهای ساختاری سرمایه دارها قیام کند و اوضاع را به سوی نقطه مطلوب تغییر دهد، طبقه ستم دیده کارگران است. نیروی حیات اقتصادی، ناشی از کار مولد است و از این رو، کارگران تنها طبقه ای هستند که حق دارند سازوکارهای حاکم بر میدان بازی اقتصاد را به اختیار و آگاهی خودشان، تعیین کنند.

۳۸- نظام اقتصادی اسلامی را توضیح دهید. (ویژگی های نظام اقتصادی اسلامی را نام ببرید).

- * نظام اقتصادی اسلام از یک سو، نقش کار مولد و مفید را به عنوان زیربنای نظام اقتصادی مطلوب می پذیرد و از سوی دیگر، با مالکیت بی حدود مرز و اقتدار مطلق سرمایه دارها که از طریق بازار آزاد اعمال می شود موافق نیست.
- * در اقتصاد اسلامی، افراد آزادند که در چارچوبی اخلاقی و براساس قوانین شرعی و عقلی، به فعالیت اقتصادی بپردازند و به میزان کار و تلاشی که می کنند مالکیت پیدا کنند.
- * باین حال افزایش ثروت افراد نباید موجب اختلافات طبقاتی شود و به سخن دیگر افزایش رفاه اقتصادی یک نفر مقید به افزایش رفاه اقتصادی دیگران است.
- * در این نظام اقتصادی نه سرمایه اصل است، نه آزادی بازار، نه دخالت دولت و نه حتی حکومت طبقه کارگر؛ بلکه آنچه مبنای تعاملات اقتصادی را تعیین می کند، عدالت و توازن اجتماعی است و از این رو می توان نظام اقتصاد اسلامی را نظام اقتصادی عدالت بنیان نامید.

۳۹- یکی از نظریه پردازان مهم نظام اقتصاد اسلامی را نام ببرید.

یکی از نظریه پردازان مهم نظام اقتصاد اسلامی، شهید سید محمد باقر صدر است. ایشان در کتاب اقتصاد ما، به دقت، اجزای نظام اقتصاد اسلامی را ترسیم و تشریح نموده است.

«بیشتر بدانیم»

صفحه ۷۰

۳۹- یکی از پررونق ترین بندر ایران، در دوران های مختلف تاریخی رانام ببرید؟

بندر سیراف از پررونق ترین بندر ایران در دوران های مختلف تاریخی بوده است.

۴۰- قدمت بندر سیراف به چه زمانی برمی گردد؟

قدمت این بندر به **سه هزار سال** قبل برمی گردد که در بخش مرکزی **شهر کنگان** قرار دارد.

۴۱- چه عاملی سبب شده بود بندر سیراف، آباد و ثروتمند پر از خانه های اشرافی، مساجد کوچک و بزرگ و

سیستم فاضلاب و لوله کشی های سفالی باشد؟

سیراف در طی اعصار مختلف دروازه تجاری ایران به بسیاری از مناطق جهان مانند هند، چین و آفریقا به شمار می رفته است. همین موضوع سبب شده بود این شهر آباد و ثروتمند پر از خانه های اشرافی با تزیینات گچی و چوبی، مساجد کوچک و بزرگ و حتی سیستم فاضلاب و لوله کشی های سفالی باشد.

۴۲- مردم بندر سیراف برای تأمین آب شرب بندر، چه اقدامی انجام دادند؟

به منظور تأمین آب شرب بندر، **حوضچه های** ساخته شده بود که آب باران را جمع آوری می کرد.

۴۳- دیدنی های بندر سیراف رانام ببرید.

دخمه ها یا **برج خاموشان** سیراف نیز از مهم ترین دیدنی های این بندر است؛ **مکانی که زرتشتیان**، مردگان خود را در آنجا رها می کردند. تنها دخمه ایران که به شکل خانه ساخته شده نیز در بندر سیراف واقع شده و به **مقبره کوروش** مشهور است.

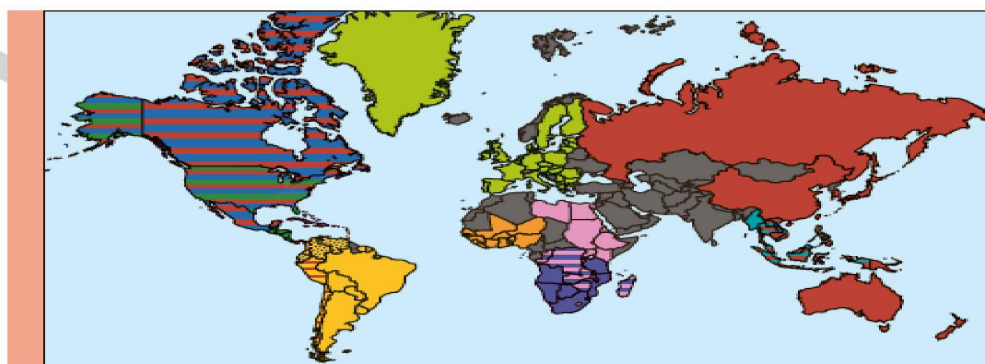

«بیشتر بدانیم»

صفحه ۷۴

بیشتر بدانیم

برخی از پیمان های تجاری در جهان

اتحادیه ملل جنوب شرقی آسیا ASEAN	همکاری اقتصادی آسیا پاسفیک APEC
انجمن اقتصادی ایالت های غربی آفریقا ECOWAS	انجمن توسعه آفریقای جنوبی SADC
انجمن ویاژار مشترک کارائیب CARICOM	بازار مشترک آفریقای شرقی و جنوبی COMESA
بازار مشترک جنوبی MERCOSUR	اتحادیه اروپا EU
پیمان تجارت آزاد جمهوری دومینیکن ایالات متحده آمریکای مرکزی CAFTA-DR	پیمان تجارت آزاد آمریکای شمالی NAFTA

«بیشتر بدانیم»

صفحه ۷۵

نگاهی به تحریم های اقتصادی

۴۴- در طول تاریخ کشورها برای دستیابی به چه اهدافی دست به تحریم های اقتصادی دیگر کشورها زده اند؟

در طول تاریخ، کشورها برای دستیابی به اهداف اقتصادی، سیاسی و یا ایدئولوژیک خود دست به تحریم های اقتصادی دیگر کشورها زده اند.

۴۵- دولت هادرطول جنگ ها، برای کاهش قدرت اقتصادی دشمن، از چه حربه ای استفاده می کردند؟

در طول جنگ ها، دولت ها برای کاهش قدرت اقتصادی دشمن، وی را در تحریم قرار می دادند. اگر جنگ های نظامی اتفاق می افتاد، کشورها به تکنیک های سنتی تحریم مانند محاصره نظامی روی می آوردند.

۴۶- چه زمانی استفاده از محاصره نظامی برای کاهش قدرت اقتصادی کشورها، افزایش یافت؟

قرن نوزدهم

۴۷- چرا در قرن نوزدهم، استفاده از محاصره نظامی برای کاهش قدرت اقتصادی کشورها، افزایش یافت؟

در قرن نوزدهم، پس از اینکه قدرت دریانوردی و نیروی نظامی دریایی افزایش یافت، استفاده از محاصره ها نیز افزایش یافت؛ به طوری که می توانستند برای مدت زمان طولانی قدرت اقتصادی دولتی را هدف قرار دهند و آن را کنترل کنند.

۴۸- یکی از اصلی ترین اجزای سیاست خارجی ایالات متحده، در سال های ابتدایی استقلال یافتن آمریکا و هم زمان با جنگ های ناپلئونی در اروپا، چه بود؟

تحریم های اقتصادی

۴۹- نمونه هایی از تحریم های اقتصادی که در سال های اخیر بر کشورهای مختلف اعمال شده است را ذکر کنید.

* در بین سال های ۱۷۹۴ و ۱۸۰۹، کنگره آمریکا قوانینی را تصویب کرد که برای حفظ امنیت و مصلحت کشور، محدودیت ها و ممنوعیت هایی را بر کشتی ها و ناوها در حمل و نقل به آمریکا وضع کرد تا روابط تجاری ایالات متحده با دیگر کشورها را محدودتر کند.

* در طول جنگ های ناپلئونی، انگلستان و فرانسه به صورت وسیع از محاصره های اقتصادی استفاده می کردند. اگرچه تحریم های انگلستان هزینه های اقتصادی بالایی بر قاره اروپا به بار آورد؛ اما برای اینکه اقتصاد فرانسه را که در بیشتر مواد اولیه و مواد غذایی خود کفا بود، از پای درآورد کافی نبود.

* تکنیک جنگ های اقتصادی در طول جنگ جهانی اول بیش از همه سال های قبل از آن توسعه یافت و ثابت کرد که این تکنیک ها بسیار مؤثرند. ویژگی اصلی متفقین در جنگ جهانی اول این بود که آلمان و اتریش را محاصره اقتصادی کردند. * پس از اینکه آمریکا نیز وارد این جنگ شد، شروع به همکاری با دولت انگلستان در ممنوعیت علیه آلمان و کشورهای هم پیمان و دارای رابطه با آلمان کرد.

* در طول جنگ جهانی دوم نیز، تحریم های اقتصادی آمریکا به طور اساسی بر کنترل وجوه خارجی و صدور مجوز صادرات به کشورهای بی طرف متمرکز بود. همچنین آمریکا فهرست سیاهی را در آن ایام منتشر کرد.

* آرژانتین طی سال های ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۴ دوبار مورد تحریم های انگلستان و آمریکا قرار گرفت.

* تا قبل از سال ۱۹۸۹ تحریم های اعمال شده بر چین بیشتر به دلیل ماهیت کمونیستی حاکم بر آن بود ه است که از طریق آمریکا و انگلستان، توأمان اعمال می شد.

* اندونزی طی سال های ۱۹۶۳ تا ۱۹۶۶ و ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۵ دو دوره مختلف تحریم را تجربه کرده است.

* ترکیه طی سال های ۱۹۷۴ تا ۱۹۷۸ تحریم را تجربه کرده است. بهانه تحریم با یک مشکل سیاسی در قبرس آغاز شد.

* اروگوئه در طی سال های ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۱ تحریم را تجربه کرده است. دولت اروگوئه در سال ۱۹۷۶ متهم به بدرفتاری با زندانیان سیاسی شده بود.

* کره جنوبی در طی سال های ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۷ یک دوره تحریم را تجربه کرده است که بهانه اصلی تحریم، اقدامات هسته

ای، همانند کره شمالی بوده است.

* تحریم های مختلف اقتصادی، نفتی، دارویی، هواپیمایی، فناوری، بانکی و بیمه ای در سال های اخیر علیه کشورها

۵۰- ویژگی اصلی متفقین در جنگ جهانی اول چه بود؟

این بود که آلمان و اتریش را محاصره اقتصادی کردند.

۵۱- تحریم های اقتصادی پس از جنگ جهانی دوم، بربرخی کشورها با چه اهدافی صورت گرفت؟

در دوره پس از جنگ جهانی دوم، استفاده از تحریم های اقتصادی برای وادار کردن برخی کشورها در عقب نشینی نیروهای نظامی از مرزهای دیگر کشورها یا دست کشیدن از برنامه های نظامی، هسته ای و حتی سیاسی و اجتماعی مورد استفاده قرار گرفت.

۵۲- ترکیه طی سال های ۱۹۷۴ تا ۱۹۷۸ با چه بهانه ای با تحریم مواجه شد؟

بهانه تحریم با یک مشکل سیاسی در قبرس آغاز شد.

۵۳- علت تحریم های اروگوئه در طی سال های ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۱ چه بود؟

دولت اروگوئه در سال ۱۹۷۶ متهم به بدرفتاری با زندانیان سیاسی شده بود.

۵۴- بهانه اصلی تحریم های کره جنوبی در طی سال های ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۷ چه بود؟

بهانه اصلی تحریم، اقدامات هسته ای، همانند کره شمالی بوده است.

۵۵- بیشترین تحریم های اقتصادی جهان تا سال ۲۰۰۰ توسط کدام کشور اعمال شده است؟

حدود دوسوم تحریم های اقتصادی جهان تا سال ۲۰۰۰، به وسیله دولت آمریکا اعمال شده است.

۵۶- از چه زمانی روند جدیدی از تحریم ها علیه ایران آغاز شد؟

با انقلاب اسلامی و تسخیر سفارت آمریکا در سال ۱۳۵۸، روند جدیدی در تحریم ایران آغاز شد.

۵۷- کشور مادر سال های اخیر با چه نوع تحریم هایی از طرف دشمنان مواجه شده است؟

* در طول جنگ تحمیلی از سوی دشمنان، شدیدترین تحریم های نظامی و غیرنظامی علیه ما به اجرا گذاشته شد.

* تحریم های اقتصادی علیه کشور مادر سال های اخیر

* در دهه های اخیر نیز کشورمان به بهانه های واهی، تحریم های سخت و ناجوانمردانه گوناگونی، همچون تحریم های نفتی،

دارویی، هواپیمایی، فناوری، بانکی و بیمه ای را تجربه کرده است.

۵۸- آیا کشورهای تحریم کننده، از اعمال تحریم علیه کشور ما به اهداف خود دست پیدا کردند؟

خیر- هر چند اقتصاد ایران به دلیل تحریم، دچار هزینه هایی شد؛ تحریم کننده ها به اهداف خود نرسیدند. ضمن اینکه این تحریم ها منافی برای بخش هایی از کشور به همراه داشت و نشان داد که اقتصاد ایران در مقایسه با کشورهای مشابه مقاوم است.

۵۹- کشورها برای تعامل قدرتمند با دیگران، باید چه اقدامی انجام دهند؟

برای تعامل قدرتمند با دیگران، کشورها ناگزیرند میان بهره برداری از مزیت های موجود از سویی و خلق مزیت های جدید، در جهت افزایش استقلال و اقتدار اقتصادی دست به انتخاب بهینه بزنند.

۶۰- انتخاب بهینه توسط کشورها، میان بهره برداری از مزیت های موجود و خلق مزیت های جدید به چه عواملی

بستگی دارد؟

این انتخاب به عواملی مانند موقعیت رقبا و میزان اعتمادی که به آنها داریم، موقعیت صنایع داخلی، منابع و امکانات طبیعی و انسانی و نیز وضعیت بازار و قیمت ها بستگی دارد.

*** جواب فعالیت ها ***

فعالیت گروهی در کلاس

صفحه ۷۷

ابتدا موقعیت درس را بخوانید و سپس فرض کنید که شما به عنوان نماینده تولیدکنندگان کشور، در دولت هستید و دستتان برای حمایت از تولیدکنندگان باز است. فرض دیگر اینکه شما هیچ کمک مالی ای به تولید کننده نمی توانید بکنید، حال با توجه به این شرایط و آنچه در این درس خوانده اید به آقای محمدی کمک کنید. لطفاً به نکات زیر توجه کنید:

دو اصل مزیت مطلق و مزیت نسبی و منافع آن را در نظر بگیرید.
آسیب پذیری شرکت های تولیدی در صورت کاهش تعرفه های وارداتی و آزاد شدن واردات کالاهایی را که آنها تولید می کنند، در نظر بگیرید.

منافعی را که از صادرات کالاهای تولید شده، نصیب شرکت های داخلی می شود در نظر بگیرید.
منافعی را که از واردات کالاهای اولیه نصیب شرکت های داخلی می شود در نظر بگیرید.
آسیب هایی را که ممکن است از ناحیه وابستگی تأمین نهاده های تولید به کشور وارد شود در نظر بگیرید.
به مدل های تبادل غیرپولی بیندیشید.
از دانش و فناوری بومی غافل نشوید.
به سازمان تولید که در درس دوم گفته شد فکر کنید.

مواردی که می تواند باعث کمک به شرکت آقای محمدی شود:

- * می توانیم به عنوان نماینده دولت تعرفه های صادراتی کالاهای تولیدی شرکت آقای محمدی را کاهش دهیم.
  - * تعرفه های وارداتی مواد خام مورد نیاز شرکت آقای محمدی را کاهش دهیم.
  - * اگر تولیدات شرکت آقای محمدی پاسخگوی نیاز داخل کشور باشد تعرفه های کالاهای خارجی مشابه تولیدات شرکت را افزایش دهیم.
  - * تلاش شود با کمک شرکت های دانش بنیان مواد خام مورد نیاز شرکت بر اساس رعایت اصل مزیت مطلق و نسبی در داخل کشور تأمین شود در این صورت از واردات مواد خام به کشور جلوگیری کنیم.
  - * همچنین در زمینه تبادل های غیرپولی می توان به عنوان نماینده دولت تمهیداتی اتخاذ نمود که در قبال صادرات کالاهای تولیدی شرکت آقای محمدی به کشورهای دیگر، به جای پول درخواست کالاهای مورد نیاز کشور را کرد و ارزش پولی این کالاهای شرکت آقای محمدی و اگذار کرد و باین کار می توان از تحریم های مالی که شاید شرکت بآن مواجه شود جلوگیری کنیم.
- و.....

فعالیت گروهی در کلاس

صفحه ۷۷

هنگامی که درباره الگوی مناسب تجارت خارجی فکر می کنیم، در واقع در حال یک انتخاب هستیم. چگونه می توانیم از منافع تجارت خارجی (اصل مزیت مطلق و مزیت نسبی) بهره مند شویم، اما در تأمین نیازهای اساسی مان به دیگران وابسته نشویم؟

برای تعامل قدرتمند با دیگران، کشورها ناگزیرند میان بهره برداری از مزیت های موجود از سویی و خلق مزیت های جدید، در جهت افزایش استقلال و اقتدار اقتصادی دست به انتخاب بهینه بزنند. این انتخاب به عواملی مانند موقعیت رقبا و میزان اعتمادی که به آنها داریم، موقعیت صنایع داخلی، منابع و امکانات طبیعی و انسانی و نیز وضعیت بازار و قیمت ها بستگی دارد. تأکید بر استقلال اقتصادی و خودکفایی یا تولید ملی و جایگزینی واردات، به معنای قطع روابط تجاری و اقتصادی با دنیا، انزوا

و گوشه گیری از اقتصاد بین الملل نیست. عرصه تجارت بین المللی، عرصه تلاش و رقابت است و در فضای رقابتی، کسانی برنده اند که ضمن شناسایی و افزایش توانمندی های تولیدی خود (مزیت نسبی)، فرصت های بین المللی را نیز به خوبی بشناسند و با هوشمندی و کوشش فراوان و افزایش همکاری های دوجانبه بین المللی از آنها بهره مند شوند.

برای تفکر و تمرین ..... صفحه ۷۸.....

با توجه به اطلاعات هر یک از موارد زیر، مشخص کنید که کشور الف دارای کدام یک از مزیت هاست:

۱- مزیت مطلق در تولید موز؛ ۲- مزیت نسبی در تولید موز؛ ۳- مزیت مطلق در تولید آناناس؛ ۴- مزیت نسبی در تولید آناناس.

* کشور الف به ازای هر آناناسی که تولید می کند، از تولید ۱۰ موز صرف نظر می کند؛ کشور ب به ازای هر آناناسی که تولید می کند، از تولید ۲۱ موز صرف نظر می کند.

کشور الف در تولید آناناس نسبت به کشور ب دارای مزیت نسبی می باشد.

* براساس مقادیر یکسانی از منابع تولید، کشور الف می تواند سه تن موز و کشور ب می تواند دو تن موز تولید کند.

کشور الف در تولید موز نسبت به کشور ب دارای مزیت مطلق می باشد.

* کشور الف می تواند موزهایی با هزینه فرصت کمتری نسبت به کشور ب تولید کند.

کشور الف در تولید موز نسبت به کشور ب دارای مزیت نسبی می باشد.

* براساس مقادیر یکسانی از منابع تولید، کشور ب نمی تواند به زیادی کشور الف، آناناس تولید کند.

کشور الف در تولید آناناس نسبت به کشور ب دارای مزیت مطلق می باشد.

تحقیق کنید ..... صفحه ۷۸.....

کشور ما در گذشته به خاطر وابستگی به درآمدهای نفتی، کشوری تک محصولی به شمار می رفت. در دهه های اخیر با گسترش دانش های فنی و شرکت های دانش بنیان، تنوع محصولات در صنایع پیشرفته چون زیست فناوری، نانوفناوری، انرژی هسته ای، یاخته های بنیادین، صنایع موشکی و... رو به گسترش است و در حال حاضر در برخی از این صنایع امکان صادرات محصولات به کشورهای دیگر نیز فراهم شده است. نقش شرکت های دانش بنیان را در ایجاد و خلق مزیت های جدید در کشور و فاصله گرفتن از اقتصاد تک محصولی بررسی کرده و گزارش آن را در کلاس ارائه دهید.

کشور ما در گذشته به شدت به درآمدهای نفتی وابسته بود و کشوری تک محصولی به شمار می رفت. در سال های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و بعد از جنگ تحمیلی، دولت ها تلاش کردند تا منابع درآمدی کشور تا حد امکان گوناگون بشود و وابستگی به درآمدهای نفتی کاهش بیابد. مزیت داشتن یا نداشتن، مفهومی ایستا و دائمی نیست؛ اگر کشوری به دلیل محدودیت های طبیعی، مزیت اقتصادی نداشته باشد به این معنی نیست که نمی تواند به مزیت دست یابد. اگر محصولی با هزینه تمام شده زیاد و کیفیت کم تولید شود با حمایت دولت یا مصرف کنندگان از آن (خرید کالای ملی)، می تواند مزیت به دست آورد. از سوی دیگر با تلاش فراوان در عرصه علم و فناوری و تجاری سازی فناوری های نوین و تأسیس شرکت های دانش بنیان، سعی شده است توان فنی کشور افزایش یابد و امکان تأمین نیازهای صنایع کشور در داخل فراهم بشود. در حال حاضر کشور ما با ساخت ماهواره امید با فناوری کاملاً بومی و قرارداد آن در مدار، پیشرفت چشمگیری در دانش هوا و فضا کسب کرده است. همچنین در زیست فناوری، انرژی هسته ای، نانو فناوری، لیزر، یاخته های بنیادین، صنایع دفاعی و نظامی و... جزء چند کشور اول دنیا قرار گرفته است و در مسیر قطع وابستگی به قدرت های بزرگ و رسیدن به مرحله استقلال اقتصادی، گام برداشته ایم.

تحلیل کنید..... صفحه ۷۸.....

از نظر شما، با وجود موانع تجاری، بهترین الگوی تجارت اقتصادی با دنیا، دارای چه ویژگی هایی است؟
فاصله گرفتن از وضعیت تک محصولی
توجه به مزیت های مطلق و نسبی در تولیدات
راه های تأمین کالاهای وارداتی یا بازارهای فروش کالاهای صادراتی گوناگون و متنوع شود.
با خلق مزیت های جدید اقتصادی امکان تأمین برخی نیازهای مهم و اساسی را در داخل کشور فراهم شود
به علم و فناوری و اقتصاددانش بنیان توجه بیشتری صورت گیرد.

